

*Jawel, Sire, er zijn Belgen**

Het is toch wel eigenaardig dat ik telkens naar Berlijn moet komen om die zeer onregelmatige driehoeksverhouding Vlaming – Waal – Belg toe te lichten. Vorige keer was dat in 1993, omstreeks deze tijd van het jaar. U kunt misschien nu de zaal verlaten en mijn bijdrage tot het boek *Der Balkan in Europa* raadplegen, blz. 189. Ik heb die tekst voorgelezen op een colloquium dat door het Osteuropa-Institut van de Freie Universität hier ter stede georganiseerd werd.

In die dagen praatte ik vaak en graag met de heer Paolo Magagnotti, het hoofd van het Ufficio Stampa della Regione Trentino-Südtirol. Die Italiaanse meneer vertelde me iets dat ik altijd zal blijven onthouden. In Italië, zo zei hij, wordt de diepe kloof tussen het noorden en het zuiden des lands gecamoufleerd door de eenheid van taal. Bij u in België wordt de wezenlijke eenheid van het land gecamoufleerd door de aanwezigheid van twee talen.

Meteen is mijn basisstelling beschreven. Vlamingen, Walen en Brusselaars zijn in de eerste plaats Belgen. Daarnaast zijn de verschillen tussen Nederlandstalige en Franstalige Belgen secundair. Zij zijn wellicht zelfs van derde rang, want minder belangrijk dan de verschillen tussen provinciale gehelen, bijvoorbeeld tussen West-Vlamingen en Limburgers, tussen Ardense Luxemburgers en Luikse stedelingen.

Maar het is toch zo makkelijk allerlei maatschappelijke conflicten of zelfs meningsverschillen op te splitsen in twee helften, een Vlaamse en een Waalse, een goede en een slechte en de goeie helft is dan onveranderlijk die waar jij je toevallig bevindt. Zodoende ontsla je jezelf van de inspanning om op zoek te gaan naar andere oorzaken voor de moeilijkheden, om andere analyses te maken die misschien je gemoedsrust wel eens zouden kunnen verstoren, die je in ieder geval beletten dat je je nestelt in dat al te gemakkelijke excuus: het is de schuld van de Walen of het is de schuld van de Vlamingen.

Intussen verandert België snel, net zoals Nederland of Frankrijk of enig ander Europees land trouwens. Tweede stelling dan: ik denk dat tussen

*) Lezing gehouden op de bijeenkomst van de universitaire docenten Nederlands uit het Duitse taalgebied te Berlijn op 30 maart 2000.

Walen en Vlamingen de verschillen groeien en dat de regionale regeringen in die verwijdering tussen beide landsdelen een actieve rol spelen.

Derde en niet onbelangrijke stelling: ook de verschillen tussen Brusselaars en andere Belgen nemen toe, welke taal die Brusselaars ook spreken. Er zijn genoeg Nederlandstalige Brusselaars die Vlaanderen langzamerhand beginnen te beschouwen als een vreemd, ja zelfs een vijandig land. En de krampachtige pogingen van FDF-politici om een soort broederband te smeden tussen Wallonië en Brussel hebben altijd iets licht hysterisch gehad en mislukken dan ook keer op keer. De *fêtes romanes* in mijn eigen Brusselse gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe bijvoorbeeld zijn vooral een volkse kermis, de jubelkreten ter ere van een of andere hypothetische *latinité* worden gesmoord in het gesis van braadworsten.

Het aantal staten op de aardbol loopt in de honderden. Het aantal talen loopt in de duizenden. In dat perspectief is het idee om taalgrenzen te laten samenvallen met staatsgrenzen lichtelijk getikt. Bij nader inzien is het ook bedreigend. Tijdens het laatste decennium van de twintigste eeuw hebben we niet zover hiervandaan empirisch kunnen vaststellen tot welke gruwelen de fanatieke toepassing van die gedachte leidt.

Vlamingen en Walen werden noodgedwongen verenigd in een kunstmatig verband dat België heet. Zij hebben eendrachtig en grondig lak aan belegen Belgisch patriotisme à la Pirenne. Als er één kenmerk is dat Belgen van alle talen gemeen hebben, één standpunt waarover Vlamingen, Walen en Brusselaars het roerend eens zijn, dan is het wel dit: het vaderland, dat is maar zozo. Eendracht maakt macht, luidt de Belgische wapenspreuk. Daar moeten wij eens smakelijk doch eendrachtig om lachen.

Wij leven samen in ons land en dat is niet slechter en ook niet beter dan een ander. Wij sparen onze kritiek niet, maar toch, wij willen voorlopig, op zeer kleine minderheden aan weerszijden van de taalgrens na, zeker niet dat België barst. Als ons eigen land al niet veel soeps is, wat zouden we dan in een ander gaan zoeken.

Ja, België is een kunstmatige staat. Kent u soms een andere?

De van tranen overvloeiende natie Polen bestond als staat niet in 1830. In de twintigste eeuw hadden de Poolse staatsgrenzen de onbedwingbare neiging om over de kaart van Europa te dansen. De Belgische grenzen veranderden nauwelijks.

De zo gesmade Belgische staat is ook een heel stuk ouder dan bijvoorbeeld de Italiaanse en de Duitse, die veertig jaar na de onze ontstonden. Over de stabiliteit van de Duitse grenzen en de Duitse regeringsvormen tussen 1870 en 1989 zullen we het maar beter niet hebben in deze stad.

Daarbij, indien de Belgische staat kunstmatig is, dan ook de Nederlandse en de Franse, wij hebben gemeenschappelijke grenzen, nietwaar.

Jamaar, in België spreken ze verschillende talen. In Nederland niet misschien? Of, als u dat niet graag hoort, in Frankrijk niet? Het Bretons, het Occitaans, het Italiaans of misschien het Corsicaans, het Duits of als u dat liever hoort het Elzassisch, het Catalaans, het Baskisch, dat telt allemaal niet mee? Het Nederlands is, zoals u weet, nagenoeg uitgestorven in Frankrijk en dat is niet het gevolg van euthanasie.

Frankrijk is een multinationale staat die zich al meer dan tweehonderd jaar inspant om dat niet te zijn, sinds het *Rapport sur la nécessité et les moyens d'anéantir les patois et d'universaliser l'usage de la langue française* van 5 juni 1794 en het decreet van de tweede Thermidor van 20 juli in datzelfde jaar. De Franse revolutionairen moesten wel het Frans, de taal van de Parijse revolutie, veralgemenen, aangezien slechts een minderheid van de Franse staatsburgers Frans kende en de reactionaire adel en pastoors wel degelijk de talen van het volk spraken en in die talen niet het belang van dat volk, maar wel van hun stand of kerk verdedigden. Toen honderd jaar later de aartsconservatieve generaal Boulanger tot Frans president verkozen wilde worden, kon hij er in Duinkerke niet buiten tweetalige affiches te laten drukken, Vive la patrie, Leve het vaderland, anders hadden zijn kiezers niet geweten wat hij wilde. Al snel hingen er andere affiches naast: wij hebben geen ander vaderland dan Vlaanderen.

Het Franse dorp waar ik een huis heb gekocht ligt bij Limoges, aan de taalgrens tussen oc en oil, tussen het hedendaagse, officiële Frans en de taal van de troubadours. Het kasteel van Bernard de Ventadour is niet ver. Ik kom al vijftien jaar in dat dorp, ik heb al die tijd misschien vijf keer de oude taal horen spreken. Frankrijks agressieve taalpolitiek is dus geslaagd. Heel Frankrijk spreekt Frans. De jacobijnen van Parijs hebben de culturele strijd gewonnen.

België echter heeft een andere weg gekozen, een weg die ik veel democratischer en menselijker vind dan die van het vaderland der mensenrechten, hoezeer ik voor de rest van Frankrijk hou. Ook het door intellectuelen zo vaak gesmade Zwitserland heeft die lastige, weinig elegante en nooit eindigende weg gekozen.

België laat zijn culturele verscheidenheid openlijk zien en probeert die moeizaam te organiseren. Het oogst daarvoor onbegrip en hoon en haat in binnen- en buitenland. Ik zeg: de haatdragenden moeten maar eens publiek verklaren dat zij liever Baskenland of Noord-Ierland of de Balkan willen. Ik wil dat niet. In zijn onhandigheid en wanstaltigheid en aarzelingen vind ik het democratische België groots.

Misschien vraagt u zich af waarom ik in de geschiedenis teruggegaan ben tot dat obscure decreet van de Franse revolutionairen. Een jaar na de goedkeuring van dat decreet worden de Oostenrijkse Nederlanden bezet door Frankrijk en geannexeerd. Wij worden Franse staatsburgers en de Franse wetten gelden voortaan ook voor ons. Dus ook de taalwetgeving. De Oostenrijkers en de Spanjaarden hadden – althans bij ons – geen strenge taalpolitiek gevoerd. De Fransen doen dat wel. Op dat moment wordt het Frans, dat in de streek die nu Wallonië heet reeds sinds de veertiende eeuw gold als schrijftaal ineens de enige officiële taal van alle departementen, wat het volk ook sprak. Op dat moment wordt een taalverschil dat voorheen weinig of geen belang had plots een zaak van levensbelang. Taal wordt een sleutel die toegang verleent tot het staatsapparaat in al zijn aspecten en wij weten dat sindsdien de invloed van de staat in het dagelijkse leven alleen maar groter geworden is. Wie die Franse sleutel niet bezat, bleef buiten de onofficiële kou. De eerste kiemen werden hier gelegd tot wat later de tegenstelling Vlamingen – Walen zal worden.

Maar ik wil nog verder teruggaan in de geschiedenis. Het stukje Europa dat nu België heet vormt al een eenheid sinds de zestiende eeuw. Ik betreur ten zeerste de val van Antwerpen in 1585 en de daarop volgende scheuring der Nederlanden, maar gedane zaken nemen geen keer. Sinds die tijd delen de Franstaligen, Nederlandstaligen en Duitstaligen die dat onderdeel van Europa bewonen hetzelfde lot. Of zou het beter zijn te zeggen: delen de opeenvolgende generaties die Zuid-Nederlandse, Waalse, Picardische, Moezelfrankische en nog een handvol andere streektaalen gebruikten en gebruiken om zich door het dagelijkse leven heen te slaan, hetzelfde lot?

Wat dat lot was, is min of meer bekend en niet zo geweldig verheffend.

Eén. Spaanse bezetting en uittocht der calvinisten en nog andere andersdenkenden. Totale economische ruïne, hongersnood tot kannibalisme toe. Contrareformatie troef. Beetje oorlog dankzij de Franse koning Lodewijk XIV, de wreedste barbaar die in Europa gewoed heeft sinds Attila.

Twee. Oostenrijkse bezetting. Relatief mild. Bloei van landbouw en industrie. Verschrompeling van het geestesleven. Brabants omwentelinkje.

Drie. Franse bezetting. Boerenkrijgje. Napoleon, nog zo'n barbaar. Waterloo.

Vier. Hollandse bezetting. Bloei van handel en vooral Waalse industrie. Stugge koning Willem. Soort autocratische democraat. Taalwetjes.

Vijf. 1830. Belgische bezetting. Het rijkste land ter wereld. Ergste uitbuiting ter wereld in België, volgens Marx. Volgens Joseph Conrad in Kongo. Eerste wereldoorlog. Duitse bezetting. Hongersnood. Eerste gasoorlog. Poor little Belgium. Nog taalwetjes. Tweede wereldoorlog. Duitse bezet-

ting nummer twee. Industrialisering Vlaanderen, ondergang zware Waalse industrie. Allerlei staatshervormingen. Brussel hoofdstad van Europa.

Dat is het schema van onze geschiedenis. Met *onze* bedoel ik van alle mensen die sinds de zestiende eeuw binnen die volkomen kunstmatige, maar relatief weinig verschuivende grenzen gewoond hebben en wonen. Die grenzen zijn inderdaad redelijk vast blijven liggen op dezelfde plaats, ook toen het er in de verste verte nog niet naar uitzag dat onze lap grond ooit Koninkrijk België zou heten. Ze hebben ons af en toe iets afgepakt, bijvoorbeeld wat nu ongeveer het huidige département du Nord is, in Frankrijk. Ze hebben er af en toe ook iets aan vastgeplakt. Bijvoorbeeld Eupen, Malmédy en Sankt Vith. Ze. Grote mogendheden. Maar voor de rest is België veel ouder dan het Koninkrijk België. Het stamt, ik zei het al, uit de zestiende eeuw.

Wat ik hier net zei is veel meer dan een boutade. Ik had het over een gemeenschappelijk lot. Het zij ver van mij te beweren dat de inwoners van onze lap grond tot dat lot bestemd waren. Après des siècles d'esclavage, le Belge sortant du tombeau, zo luidde een oude versie van onze nationale hymne, na eeuwen slavernij was de Belg uit zijn graftombe opgestaan. Ik lach luid en schel. Volgens mij ligt de Belg nog altijd in de kelder en wil hij daar ook zo lang mogelijk blijven liggen.

Een gemeenschappelijk lot dus. Gebeurtenissen die je samen moet ondergaan, die je samen meemaakt, of je nu in Antwerpen woonde of in Brussel of in Namen. Ik zeg bewust niet Luik, want dat vormde de grote uitzondering, tot het eind van de achttiende eeuw toch. Het prinsbisdom Luik leidde een zelfstandig bestaan, los van allerlei Oostenrijkse of Spaanse Nederlanden. Maar het prinsbisdom Luik was niet uitsluitend Waals, als ik dat woord al mag gebruiken. Het bevatte een zeer groot gedeelte van de huidige Belgische provincie Limburg, waar men Nederlandse dialecten spreekt en die dan ook bij het Vlaamse Gewest hoort. Tussen haakjes, de dorpjes die samen de zo omstreken Limburgse gemeente Voeren vormen, lagen niét in het prinsbisdom Luik. Toch wil de meerderheid van de dorpingen al bijna veertig jaar naar de provincie Luik. Zo ziet u maar hoe relatief geschiedenis is.

Ik zeg ook niet dat een gemeenschappelijk lot altijd leidt tot een gemeenschappelijk bewustzijn van dat lot. Of tot solidariteit met evenzeer getroffen landgenoten. De mensen die op onze lap grond wonen zijn namelijk buitensporig gehecht aan de omgeving die ze onmiddellijk kunnen overschouwen. Huis en tuin. Straat. Dorp. Stad. Ten hoogste streek. En meteen heb ik hier wéér een kenmerk dat Nederlandstalige en Franstalige Belgen gemeen hebben. Particularisme. Bekend is het plaatselijke chauvi-

nisme van bijvoorbeeld de inwoners uit de Borinage. Er bestaat een liedje waar men zo'n Borain overal heen voert, naar het verre Brussel, zelfs naar de hemel waar de heilige Petrus klaar staat om hem de bezienswaardigheden boven de wolken te laten zien, en telkens blijft de Borain het refreintje zingen: enn c'est ni co Frameries, maar er gaat niets boven Frameries. Precies hetzelfde verhaal zouden we kunnen vertellen over inboorlingen van Kuttekoven of Mannekensvere of enig ander vlek in Vlaanderen.

Afgeleid gemeenschappelijk kenmerk: de afkeer van de gemeenschappelijke hoofdstad Brussel. Denk maar niet dat die in Wallonië kleiner is dan in Vlaanderen, al kan het taalprobleem voor Walen niet dezelfde rol spelen. Voor Vlamingen én Walen is Brussel ver en vreemd en vijandig. Een korte blik op de landkaart leert ons dat de afstand Aarlen – Oostende, bij benadering de grootste afstand die je binnen de Belgische grenzen kunt afleggen, 313 kilometer bedraagt. Ter vergelijking: in Frankrijk ligt Nice op meer dan 1400 kilometer van Brest, hier in Duitsland is Flensburg meer dan 1000 kilometer van Passau verwijderd. Bovendien hebben wij meer kilometer autosnelweg per vierkante kilometer dan enig ander land ter wereld. De afstand bestaat dus niet op het terrein, de afstand zit in het hoofd. Het Waalse en het Vlaamse hoofd zeggen eendrachtig, doch elk in één van de eigen streekidiomen: Brussel? Wat hebben ze nu weer bekookstooft in Brussel? Van Brussel komt niets goeds. Brussel moeit zich met zaken waar het niets mee te maken heeft, namelijk met onze zaken. Brussel is te mijden. Brussel is gevaarlijk. Brussel is misdadig. Brussel stinkt. Brussel is vies. Het beste in Brussel is de laatste trein naar, en hier mag u een willekeurig stationnetje invullen, waar ook in België. Brussel moet hier worden begrepen als de *Belgische* hoofdstad. Zijn reputatie als *Europese* hoofdstad ligt trouwens regelrecht in het verlengde van de Belgische. Log, bureaucratisch, vijandig, vreemd, ver. Ik verneem dat burgers van andere Europese landen de houding van Vlamingen en Walen kopiëren wat Brussel betreft. Een gemeenschappelijk lot genereert al gauw gemeenschappelijke kenmerken.

Nu zult u zeggen, ja, maar de Europese Unie lijdt aan een democratisch deficit, dat is algemeen bekend. Ik ben het daar helemaal mee eens, ik vind de Europese Unie een monster van kortzichtige technodictatuur, een monster dat voor mijn part vandaag nog dood mag vallen en ontbinden, maar dat geheel terzijde. België echter is iets heel anders. België is een van de oudste, een van de meest ervaren democratieën van Europa, België is een democratie waar de Europese Unie veel, zoniet alles van kan leren. Europa zal Belgisch zijn of zal niet zijn, denkt u daar maar eens over na.

Neem nu het mandaat van wie verkozen wordt.

Vlamingen én Walen sturen gezwind de lieden die zij verkiezen naar Brussel. Die kamerleden en senatoren mogen echter vooral niet denken dat zij naar de hoofdstad gaan om de Belgische staat te besturen of omdat zij de Belgische natie vertegenwoordigen, zoals onze grondwet het wil. Dat zou een pijnlijke dwaling zijn. De verkozenen des volks zijn in de eerste, in de tweede en de derde plaats de verkozenen van Mortroux of Smeerebbe-Vloerzegem. Pas daarna mogen ze zich met zoiets schimmigs als het vaderland bezig houden. Als er nog tijd over is.

In mijn boek *Het Belgisch labyrint* schrijf ik: „Ik bemin België omdat zijn bewoners goddank slechts een paar keer per eeuw, op het juiste moment, hun vaderlandsliefde laten zien. Ik haat België omdat zijn bewoners op geen enkele manier trots zijn op hun land.“

Nationalisten van Vlaamse én van Waalse obediëntie zullen u vertellen dat Belgen niet trots zijn op hun land omdat België eigenlijk geen echt land is. Ik vestig er even uw aandacht op dat flaminganten en wallinganten hier alweer eens als twee druppels water op elkaar lijken. Dat het wilde verlangen om België te laten barsten niet anders dan typisch Belgisch genoemd kan worden.

Als ik die mensen zou mogen geloven, dan is België een soort gekkenhuis waarin twee aparte volkeren die elkaar haten aan elkaar vastgeketend zitten. Nu die volkeren echter in aparte cellen afgezonderd werden, ik bedoel, een vergaande autonomie verworven hebben – toegegeven, binnen het Belgische staatsverband, maar wie de vergelijking maakt met andere federale staten, zal al gauw merken dat de deelgebieden in België in niet te veronachtzamen mate zichzelf besturen – nu die autonomie dus verworven is, zouden Vlamingen en Walen elk de vrije loop kunnen geven aan hun natuurlijke vaderlandsliefde voor Vlaanderen en Wallonië.

Ik nodig u uit om op 11 juli, dat is de Vlaamse nationale feestdag, eens door Vlaanderens dorpen en steeën te rijden en de fiere Vlaamse leeuwenvlaggen te tellen die aan de gewone huizen hangen; niet aan gemeentehuizen, banken of pastorieën. U zult heel erg hard moeten zoeken om er toch een paar te vinden. Idem dito voor Wallonië, maar dan in de maand september. De Vlaamse emancipatiebeweging en later de Waalse beweging hebben de mensen proberen wijs te maken dat er zoiets bestond als een Vlaams en een Waals volk. Welnu, het Vlaamse volk bestaat niet. Het Waalse volk bestaat niet. Er zijn Belgen die van elkaar verschillende talen spreken. Iedere opiniepeiling bewijst opnieuw dat de grote meerderheid van de Belgische bevolking zichzelf, tja, wat hadden we dan gedacht, als Belgisch definieert. Die Belgen vinden het overigens helemaal niet zo

geweldig dat ze Belg zijn, nee, vaderlandslievend zijn we bepaald niet. Tenzij wanneer we moeten. Ik kom daarop terug.

Weet u wanneer de Vlamingen wél massaal de vlag uitgehangen hebben? In 1898, toen, na zeven decennia België, het Nederlands als officiële taal werd erkend en dus theoretisch op gelijke voet met het Frans kwam te staan. In verschillende steden werden feestelijke zegetochten georganiseerd en op het belfort van Brugge luidde de overwinningsklok. Nogal vanzelfsprekend. Dat je taal erkend wordt in de staat waar je burger van bent, dat heeft praktische gevolgen in het dagelijkse leven. Daardoor kun je hogerop komen, je kunt de wetten des lands tenminste lezen. Je kunt een klacht indienen tegen een ambtenaar die in Turnhout tegen jou Frans wil spreken aan het loket. We weten natuurlijk dat het na 1898 nog meer dan zestig jaar geduurd heeft voor die gelijkheid echt helemaal werd toegepast. Maar uiteindelijk heeft het Nederlands zijn rechten laten gelden en dat is zeer belangrijk.

Op dat punt is er wél een groot verschil tussen volgende categorieën Belgische staatsburgers: Nederlandstaligen aan de ene kant, Walen, Franstalige Brusselaars en Franstalige Vlamingen aan de andere kant. Dus niet zomaar tussen Vlamingen en Walen.

De Franstalige Vlamingen hebben al hun rechten in het openbare leven verloren. Maar wat hebben zij, die villabewoners, hockey- en golfspelers, paardrijders, bezoekers van exclusieve society-feestjes daar ten noorden van Antwerpen of ten zuiden van Gent, wat hebben zij te maken met de in uitzichtloze ellende ondergedompelde Waalse werkloze uit Charleroi? Met de straatarme, kleine, verfranste gepensioneerde Brusselse oma? In Vlaanderen heeft het Frans zich teruggetrokken in de dure privé-sfeer. Maar de beste boekhandel van Oostende en een van de beste boekhandels van Gent is wél in handen van Franstaligen. Voor boeken in het Nederlands, het Frans en nog wat andere talen. Nu. Een jaar of zo geleden, echt niet langer, heb ik een zeer erudiete société littéraire toegesproken in het Frans, in Hasselt. Een honderdtal toehoorders. Hun vereniging was gesticht in de achttiende eeuw. De burgemeester van Kortrijk is een Franstalige edelman, de burgemeester van Poperinge is een Franstalige edelman, maar zij halen het niet in hun hoofd om Frans te spreken in de uitoefening van hun ambt. De burgemeester van Poperinge stond destijds zelfs bekend als flamingant. En wat de heren thuis doen, wel, daar hebben wij geen zaken mee. Maar Walen? Nee, dat zijn ze niet. Zij voelen zich op en top Vlaams en zij zijn daar nog trots op ook.

Alle Franstalige Belgen hebben het recht verloren om overal in Vlaanderen ambten te bekleden zonder Nederlands te kennen. Volkomen terecht.

Eveneens verloren zij de vanzelfsprekendheid waarmee ze met iedereen overal Frans konden spreken in Vlaanderen. Volkomen terecht. Alle categorieën Franstaligen hebben zowel het verlies van rechten als van comfort ervaren als zeer vernederend, helemaal niet vanzelfsprekend, soms anti-patriottisch en zelfs barbaars, dat laatste echter al heel lang geleden.

Toen in de jaren zeventig van bedrijfsleiders per decreet geëist werd dat ze voortaan geen Frans meer zouden spreken met hun personeel in Vlaanderen, maar Nederlands, stuitte die maatregel op woedend verzet. Franstalige fabrieksdirecteurs hadden het zelfs over schending van de mensenrechten. Zij hebben zich aangepast. Nu spreken Vlaamse managers ongecomplexeerd met hun werknemers steenkolen-Engels. Geen flamingant die zich daaraan stoort. Rare gabbers, die flaminganten.

Ik zal het nu even hebben over de vaderlandsliefde die in België alleen opduikt wanneer ze echt nodig is, ik bedoel, tijdens de twee wereldoorlogen van de vorige eeuw.

Het cliché over die twee wereldoorlogen is doodsimpel, zoals alle clichés: de Vlamingen collaboreerden, de Walen zaten in het verzet. Dat cliché is vele malen valser dan de meeste clichés.

In de eerste wereldoorlog was het verzet beperkt, was er vrijwel geen economische collaboratie, was de politieke collaboratie bijna uitsluitend Vlaams en was de grote meerderheid van de door de geallieerden zeer gewaardeerde dappere Belgische frontsoldaten die tégen de Duitsers vochten in de hel van de loopgraven eveneens Vlaams.

In de tweede wereldoorlog bestond er Waalse en Vlaamse collaboratie én Waals en Vlaams verzet, ik wil hier ook het vooral Franstalige Brusselse verzet niet onvermeld laten.

De collaboratie aan de top van de financiële wereld was vooral Franstalig omdat de top van de financiële wereld nu eenmaal Frans sprak.

De ultra-conservatieve hofhouding van koning Leopold III, die met hem een corporatistische staat van Latijns-fascistische signatuur wilde stichten en daartoe wilde onderhandelen met de bezetter, sprak Frans. Let op, ik heb niet gezegd dat die hovelingen Walen waren, de meesten waren dat niet.

De beroemdste Belgische collaborateur is een Waal uit Bouillon, de mythomane, brallerige Léon Degrelle. De Vlaming Louis van Brussel bijvoorbeeld was communistisch partizanencommandant in het gewapend verzet.

In de eerste wereldoorlog hebben de Duitse overvallers in slaperige provinciestadjes als Aarschot of Visé tientallen gewone burgers vermoord. Ge-loof maar niet dat de Vlaamse collaborateurs tijdens de eerste wereldoorlog, de *activisten*, die streefden naar een zelfstandig Vlaanderen, geliefd

waren bij de Vlaamse bevolking. Zo gehaat waren zij dat ze niet eens een algemene volksraadpleging durfden uit te schrijven – bedoeld werd verkiezingen, maar zelfs hun eigen taal beheersten de activisten niet – voor een parlement. De verkiezingen van 18 maart 1918 brachten nog geen vijftigduizend stemmen op, uit een honderdvijftigtal gemeenten. Vlaanderen had toen meer dan duizend gemeenten, er waren volgens het gebruikte systeem meer dan negenhonderdduizend potentiële kiezers. De overweldigende meerderheid van de Vlaamse bevolking wilde helemaal geen zelfstandig Vlaanderen, laat staan een zelfstandige Vlaamse staat. Zij heeft dat nooit gewild, trouwens, als ik het studiewerk van Professor Billiet (KU Leuven) mag geloven, wil ze dat nu nog altijd niet, willen de Walen tussen haakjes ook geen zelfstandige staat Wallonië en zeker geen opslorping door Frankrijk. Terug naar de eerste wereldoorlog: Vlaanderen en Wallonië verwerpen eendrachtig collaboratie en Duitse bezetting.

De tweede wereldoorlog biedt een gecompliceerder beeld. De helaas overleden verzetsman Walter de Brock zei mij eens: "De Franstalige collaborateurs, dat waren gewoon fascistten, de Vlaamse werden dikwijls nog gedreven door idealisme." Deze bewonderenswaardige man praatte niets goed, hij gaf de achtergrond van de collaboratie correct aan.

Twaalfduizend Vlamingen zijn naar het Oostfront getrokken om er de goddeloze bolsjewieken te bestrijden. Er waren jongens bij van zestien jaar. Achtduizend Walen zijn naar het Oostfront getrokken. Dat strookt ongeveer met de bevolkingsaantallen. Verzetsgroepen waren Vlaams of Waals of Brussels en de grootste – het Onafhankelijkheidsfront – was gemengd. Het symbool van het Vlaamse verzet was de Witte Brigade. Toen onlangs mijn buurman in Brussel overleed, 87 jaar oud, stond op de doodsbrief vermeld dat hij lid was geweest van het gewapend verzet, membre du groupe Samoyède. Deze man sprak met mij altijd Nederlands, maar hij was een verfranste Brusselse West-Vlaming.

Franstaligen en Vlamingen hebben joden gered. Meer dan de helft van de joden die bij de Duitse inval in België woonden, zou de oorlog overleven, 56 procent. Dat is een veel hoger percentage dan in buurland Nederland. In België leefden aan het begin van de oorlog niet eens half zoveel joden als in Nederland. Na de oorlog waren het er evenveel. Ja, het Belgische verzet was zeer efficiënt.

Na de oorlog werd de zuivering uitgevoerd door het Belgische Krijgsrecht. Zes op duizend mensen werden veroordeeld, dit wil zeggen, zeven op duizend in Vlaanderen, vijf op duizend in Wallonië en Brussel. 62 procent van de repressievonnissen en zuiveringsbeslissingen werden in het Nederlands opgesteld, 38 procent in het Frans. Dat wijkt nauwelijks af

van de bevolkingspercentages volgens de algemene volkstelling van 1947. Er werden fouten gemaakt, zoals in alle chaotische tijden fouten worden gemaakt. Maar bijvoorbeeld het door Vlaamse nationalistinnen zo grondig betwiste proces Irma Laplasse-Swertvaeger werd door het Belgische krijgsgerecht minutieus overgedaan vele jaren later. Het resultaat was een nieuwe veroordeling wegens verraad en verkleiding, zoals de krijgsraad in 1944 geoordeeld had.

Inzake amnestie kan de houding van Vlamingen en Walen sterk uiteenlopen. Ondanks uitstekende wetenschappelijke studies (vooral Hoflack en Huyse) weigert een deel van de publieke opinie in Vlaanderen nog altijd de collaboratie als een zware fout te beschouwen. Toen het christendemocratische Vlaamse parlementslid Suykerbuyk een voorstel van decreet indiende om de gevolgen van de zuivering te milderen, wilde hij in datzelfde decreet ook het leed milderen van mensen die het zwaar te verduren hadden onder de Duitse bezetting. Suykerbuyk was totaal niet in staat te begrijpen dat dat een enormiteit was, ik heb er met hem over gediscussieerd. Hij zag het niet of wilde het niet zien. De reactie van Franstalig België op het decreet Suykerbuyk – dat ook nog eens buiten de bevoegdheid van het Vlaamse parlement viel – was ongemeen heftig. Maar Vlaamse oudstrijders en Vlaamse verzetsmensen hebben net zo goed verontwaardigd protest aangetekend. Dus ook op dit punt is de tegenstelling Vlaams-Waals niet zo eenduidig.

Tot zover onze vaderlandsliefde.

Ik wil het nu hebben over een centraal kenmerk van België dat door Vlaamsgezinden vaak verafschuwd wordt. Ik echter omhels het, al ben ik niet blind voor de nadelen die het in het verleden met zich meebracht. België is een Latijns land. Dat de meerderheid van de bevolking helemaal geen Latijnse taal spreekt, wenst niemand te ontkennen. Het gaat dan ook over de niet-verbale kenmerken. Zij zorgen voor wat de Italiaanse dottore de wezenlijke eenheid van België noemde.

Tegelijkertijd stel ik echter vast dat België nu in hoog tempo zijn Latijnse eenheidskarakter aan het verliezen is en ik weet niet of ik dat wel wil toejuichen.

De politici van de generatie die net teruggetreden is, de generatie die van België een federale staat heeft gemaakt, waren allemaal, Vlamingen én Franstaligen, thuis in de Franse cultuur. Ik hoor nog de oude liberaal Grootjans op de tribune van de kamer Raymond Aron citeren, in het Frans, met een Antwerps accent, maar dat had hij ook in het Nederlands. Zelfs een onvervalste Vlaamse nationalist als Hugo Schiltz is doordrenkt van Franse cultuur. Dehaene is geboren en getogen in Brugge, maar eigenlijk

Franstalig. Kamervoorzitter Decroo maakt fouten tegen de Nederlandse spraakkunst, niet tegen de Franse. Socialisten als Erdman en Tobback hebben niet de geringste moeite om zich te laten gelden in een Franstalig debat.

Juist de staatshervorming heeft ervoor gezorgd dat gewesten en gemeenschappen uit elkaar groeien.

Het Vlaamse afvalbeleid bijvoorbeeld kun je vandaag de dag bijna Scandinavisch streng noemen. Het onderwijs, dat in mijn schooltijd nog Romeins georganiseerd was, niet slecht hoor, integendeel, flitst uit elkaar. De Franstalige scholen hebben bovendien te kampen met ernstige geldproblemen. In de cultuursector is de aloude politieke verkaveling aan Vlaamse kant sinds een paar jaar bijna uitgevlakt. Toen ik in 1997 voor de Fondation Charles Plisnier een uiteenzetting gaf over de Vlaamse schrijver en zijn engagement, zorgde ik voor commotie in de zaal omdat ik zei dat er bijna geen enkele Vlaamse auteur bestaat die niet baalt van het Vlaamse nationalisme en dat wij allen de nieuwe Vlaamse zelfgenoegzaamheid en opgeblazenheid schier ondraaglijk vinden en bijgevolg ook geregeld aan flarden schrijven. Ik werd niet geloofd. Mijn Waalse collega's wilden best accepteren dat ik een Vlaamse christen-democraat en oprechte nationalist was, want iedereen in Vlaanderen is toch zo. Bij hen is engagement gelijk aan kiezen voor één bepaalde politieke partij. In Vlaanderen is dat totaal achterhaald. Toch een wezenlijk verschil tussen Vlaanderen en Franstalig België. En er is nog dit. De jonge Hugo Claus trok naar Parijs. De jonge dichter nu kijkt naar New York, al kent hij nog altijd meer dan behoorlijk Frans, in ieder geval veel beter dan zijn Hollandse evenknie. Na de Franse pletwals laat Vlaanderen zich gewillig vermorzelen door de Angelsaksische pletwals. Daarin beginnen we godbetert zelfs op Nederland te lijken.

De politieke benoemingen, die zijn nog precies hetzelfde in noord en zuid, al beginnen we ook daar van elkaar te verschillen. Het zeer recente conflict tussen staatssecretaris Boutmans, Vlaams en groen, en minister Michel, Waals en liberaal, was een discussie over politiek benoemen. Walen zeggen: als je niet politiek benoemt ben je naïef, want dan zal je tegenstander wel de baantjes inpikken. Vlamingen zeggen: de mensen moeten maar solliciteren. Objectieve maatstaven moeten gelden. Dat laatste geloven Vlaamse politici zelf niet helemaal. Inderdaad, in de hoge ambtenarij dienen wel brede politieke evenwichten gerespecteerd te worden, wat iets anders is dan je ministeries volstoppen met apparatsjiks en politieke creaturen. Maar nogmaals, de tegenstelling is niet zuiver Waals – Vlaams, want de partij die het leeuwendeel van de politieke benoemingen binnenrijfde, was vanouds de zeer Vlaamse CVP. Waarom? Omdat zij nu eenmaal altijd

in de regering zat. Het curieuze is dat de CVP vond dat alleen de andere partijen zich bezondigden aan politieke benoeringen.

Ik zou het nog kunnen hebben over het politieke dienstbetoon in de cafés. Maar het gaat veel verder dan politiek.

De katholieke Kerk, zelfs onder leiding van Vlaamse kardinalen, en de vrijmetselarij waren allebei door en door Latijns. Neem de vrijmetselarij. Die is te vergelijken met soortgelijke genootschappen in Frankrijk of zelfs Mexico, niet met die in Nederland. De onze is, grotendeels toch, atheïstisch en virulent antiklerikaal, het is de vrijmetselarij van een land waar de katholieke Kerk bijna het monopolie heeft van de levensbeschouwing. Het is geen toeval dat in Vlaanderen nogal wat loges Franse namen dragen, zoals Les Vrais Amis in Gent, Les Amis du Commerce et de la Persévérance Réunis in Antwerpen of zelfs La Flandre in Brugge. Maar vrijmetselarij en kerk zijn hun Latijnse karakter snel aan het verliezen. In Brussel is er bijvoorbeeld een duidelijk verschil tussen de Nederlandstalige en de Franstalige pastoraal. Die laatste is veel conservatiever en kerkser. De Vlaamse pastores zijn sterk maatschappelijk geëngageerd.

Toch is er nog altijd niets dat zo goed op een Vlaming lijkt als een Waal. De oude verschillen waren vooral die tussen stad en dorp, tussen klerikaal en anti-klerikaal, tussen arbeider en boer. Daarbij kwam het verschil tussen de burger wiens taal verstoten werd en de burger wiens taal de macht had. Maar dat probleem heeft België vredelievend en democratisch opgelost, kortom beschaafd. En bijna heel België verzuipt intussen in de brij van de lauwe voorstad. De katholieke leer vervaagt, het kerkbezoek daalt schrikbarend. En waar vind je nog arbeiders of boeren?

Kijk. Toen België zijn eerste en enige volksraadpleging hield, over koning Leopold III – mocht die terugkomen of niet na de tweede wereldoorlog? – stemde Vlaanderen voor de koning, Wallonië tegen en in Brussel was het kantje boord. Dat is een valse voorstelling van zaken. Waren de Luxemburgers ineens Vlamingen geworden? Zij stemden pro Leopold. Of de Antwerpenaars Brusselaars? Ook in Antwerpen was de stemming kantje boord. Nee, katholiek had gestemd tegen vrijzinnig, grote stad tegen kleine stad en dorp, industriële ruimte tegen agrarische ruimte, zie boven. Maar, ik zei het al, in België worden de meest uiteenlopende tegenstellingen o zo gemakkelijk vertaald als tegenstellingen tussen Vlamingen en Walen. En nu allerlei verschillen snel vervagen, nu Vlamingen en Walen over een ruime autonomie beschikken, is die ene tegenstelling nog duidelijker afgebakend, ze is ook haast de enige die overblijft. En mocht u denken dat daardoor de Vlaming toenadering zoekt tot de Nederlander, wel, vergeet dat. De afkeer van Nederlanders is nog nooit zo zichtbaar en hoorbaar geweest

in Vlaanderen als juist nu, zelfs in kringen die zichzelf graag intellectueel noemen.

Het eten, het drinken, de huizen, de kleren, het rijden, het vrijen, al het belangrijke in een mensenleven, het is allemaal Belgisch en als het niet Belgisch is, dan is het West-Vlaams of gaumais of Luiks of Kempisch of Antwerps of Brussels, veel meer dan Vlaams of Waals. En vergeet nooit, Vlaanderen is een derivaat product van België. Zonder de verfransende Belgische staat zou er niet de terechte reactie van de Vlaamse beweging geweest zijn en bijgevolg geen Vlaanderen zoals het nu gedefinieerd wordt. En zonder Vlaamse beweging nooit de reactie van de Waalse beweging. Wallonië is een derivaat van een derivaat. De meest Belgische van al onze politici zijn de Vlaamse (en de Waalse) nationalisten. Liberalen en sociaal-democraten en groenen en christen-democraten, die vind je bijna overal in Europa. Vlaamse en Waalse nationalistenvind je alleen in België en ook daarin lijken Vlamingen en Walen op elkaar. Als loten op dezelfde stam, flamand et wallon ne sont que des prénoms, belge est notre vrai nom, zongen we vroeger. In ieder geval, de stam is vierhonderd jaar oud. Ruwe rabauwen met kettingzagen sluipen er om heen. Maar als het kleine België barst, is dat voor heel Europa een ecologische ramp.